

Kitap Tanıtımı

Mehmet Deri**

Özet

Hayatını İslam İlimler Tarihine vakfeden Prof. Dr. Fuat Sezgin, 30 Haziran 2018 tarihinde vefat etmiştir. Bu büyük âlim ve bilim insanı için Cumhurbaşkanlığı tarafından 2019 yılı “Fuat Sezgin Yılı” ilan edilmiştir. Bu bağlamda 2019 yılında Fuat Sezgin’i anmak amacıyla çok sayıda bilimsel etkinlik düzenlenmiştir. Bunlardan ilki 15-17 Şubat 2019 tarihleri arasında Diyarbakır’da yapılmıştır.

Diyarbakır Kayapınar Belediyesi, Kadim Akademi, Diyarbakır İlim Yayma Cemiyeti ortaklığıyla düzenlenen “Uluslararası İslam Bilim Tarihi ve Fuat Sezgin Sempozyumu”na ülkemizden ve yurt dışından alanında yetkin 120’ye yakın bilim insanı, tebliğleriyle katkı sağladılar. Söz konusu sempozyumun ilk bilimsel etkinlik olması nedeniyle kayda değer olduğu düşünülmektedir.

Bu yazıda, sempozyum sonrasında yayınlanan iki akademik eserin tanıtımı yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fuat Sezgin, İslam Bilim Tarihi, Sempozyum, Bilimsel Etkinlikler, Akademik Eser.

Book Presentation

Abstract

Prof. Dr. Fuat Sezgin who devotes his life to Islamic Science History, passed away on June 30, 2018. The year 2019 was declared as “The Year of Fuat Sezgin” by the Presidency for this great scholar and scientist. In this context, many scientific events were organized in 2019 to commemorate Fuat Sezgin. The first of these scientific events was held in Diyarbakır between 15-17 February 2019.

Nearly 120 competent scientists from our country and abroad contributed to the "International History of Islamic Science and Fuat Sezgin Symposium" organized in partnership with Diyarbakır Kayapınar Municipality, Kadim Academy and Diyarbakır Dissemination Society. The symposium is considered to be significant, since it is the first scientific event.

In this article, two academic works published after the symposium will be introduced.

Keywords: Fuat Sezgin, History of Islamic Science, Symposium, Scientific Activities, Academic Book.

* Uzm. Mehmet Deri, Uluslararası Hakemli İslamî Araştırmalar Dergisi Ed. Yrd., mehmet.deri@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2287-9330>

** Tanıtımda emeği geçen Prof. Dr. Fethi Güngör ve Dr. Öğretim Üyesi Ali Karakaş Hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Giriş

Bilindiği gibi ömrünü İslam İlimler Tarihine vakfeden çok kıymetli Prof. Dr. Fuat Sezgin Hocamız, 30 Haziran 2018 tarihinde vefat etmiştir. Büyük âlim ve bilim insanı için Cumhurbaşkanlığı tarafından 2019 yılı “Fuat Sezgin Yılı” ilan edilmiştir. Bu bağlamda 2019 yılında merhum Fuat Sezgin Hocamızı anmak amacıyla çok sayıda bilimsel etkinlik düzenlenmiştir. Bu düzenlenen bilimsel etkinliklerden ilki 15-17 Şubat 2019 tarihleri arasında Diyarbakır’da düzenlenmiştir.

Diyarbakır Kayapınar Belediyesi, Kadim Akademi, Diyarbakır İlim Yayma Cemiyeti ortaklığıyla düzenlenen “Uluslararası İslam Bilim Tarihi ve Fuat Sezgin Sempozyumu”na ülkemizden ve yurt dışından her biri alanında yetkin 120’ye yakın bilim insanı, tebliğleriyle katkı sağladılar.

Sempozyum tebliğlerinin titiz bir editöryal süzgeçten geçirilmesiyle oluşturulan eser; Fuat Sezgin’in fazla anılmayan yönlerini irdelemek, özellikle de onun vefatından sonra hakkında medya gibi bazı çevrelerde yer alan çelişkili bilgileri tashih etmek, yine onunla ilgili bilgi boşluklarını telafi etmek bakımından önemli bir kaynaktır.

Yine eser; Fuat Sezgin’in bıraktığı mirası devam ettirmek ve ileriye taşımak, onun hayatı boyunca yapmak istediklerini hatırlatmak ve devam ettirmek amacıyla olanlar için önemli bir ipucu niteliğinde bir eserdir.

Eser; 2019 Yılı Fuat Sezgin’i Anma Etkinlikleri bağlamında alanında telif edilen ilk ciddi akademik bir eser olup eserin girişi merhum Fuat Sezgin’in eşi Dr. Ursula Sezgin’in 15-17 Şubat 2019’da Diyarbakır’da düzenlenen “Uluslararası İslam Bilim Tarihi ve Fuat Sezgin Sempozyumu”na gönderdiği mesajla başlamaktadır. Ursula Sezgin, bu mesajında sempozyum vesilesiyle duyduğu memnuniyeti, bu sempozyumun onun çalışmalarının ilgi uyandırması ve devam ettirilmesi açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Eserin 1. Cildinde en başta Fuat Sezgin’in hanımı Ursula Sezgin’in bu sempozyumun düzenlenmesine dair bir tebrik mesajına yer verilmektedir. Bu ciltte toplamda otuz bir tebliğ yer almakta olup; bu tebliğlerin konusu daha çok İslam tarihine, hadis, tefsir, kelam, mantık, filoloji, belagat, şiir ve benzeri konulara yöneliktir. Ayrıca Arapların İslâm’dan önceki ve sonraki şiir, dil ve kültürleri işlenmektedir. Bütün bu konularda, ağırlıklı bir şekilde Fuat Sezgin’in görüşlerine yer verilmektedir. Bununla beraber bu ciltte, oryantalizm ve oksidentalizm tanıtılmakta, Fuat Sezgin’in oryantalistlere bakışı ve onun bir oksidentalist olup olmadığı tartışılmaktadır. Özellikle bu ciltte, Fuat Sezgin’in de önemle üzerinde durduğu gibi İslâm dünyasının gerileme nedenleri ve bu gerilemeyi aşma yollarının neler olabileceği konusu izah edilmektedir. Hocası Hellmut Ritter’in Fuat Sezgin’in ilmi hayatındaki rolü ve önemi, bu ciltte yer alan önemli bir konudur. Bütün bunlara ilaveten bazı ilim adamlarının Fuat Sezgin hakkındaki hatıraları da bu ciltte önemli bir yer almaktadır.

Hassaten hadis konusu, bu ciltte öne çıkan konuların başında gelmektedir. Çünkü Fuat Sezgin, “*Buhârî’nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*” adlı eserinde, hadislerin şifahi yollardan ziyade yazılı kaynaklara dayanarak yazıldığını çeşitli örneklerle ispatlamaya çalışmıştır. Onun iddia ettiğine göre hadis senedinde yer alan her bir ravi, aslında bir dipnot hükmünde olup yazılı bir kaynağa işaret etmektedir. Ayrıca o, bu eserinde Buhârî’nin “*el-Câmiu’s-Sahîh*” adlı eserini de çeşitli yönlerden tenkit etmiştir. İşte bu eserde bu ve benzeri konular, çeşitli açılardan tartışma konusu yapılmaktadır. Bu ciltte yer alan tebliğler Türkçe, Arapça ve İngilizce olarak sunulmuştur.

Eserin 2. Cildinde ise toplamda otuz iki tebliğ yer almakta olup, bu tebliğlerin ise konusu daha çok İslâm Bilim Tarihi ve Felsefesi ile ilgilidir. Bu ciltte, özellikle orta çağda İslâm dünyasında bilimsel gelişim süreci, safhalar ve Batıya etkileri ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde İslâm âleminde öne çıkan birçok bilim adamının hayatı ve çeşitli bilim dallarındaki katkıları tartışılmaktadır. Örneğin Farabî, Birûnî, Fahrüddin er-Râzî ve benzeri bilim adamları, bunlardan bazılarıdır. Bunlardan anlaşıldığına göre o dönemlerde İslâm âleminde matematik, astronomi, coğrafya, felsefe, mantık, kelam, psikoloji, tarih yazıcılığı, sözlük bilimi ve benzeri ilim dallarında Müslüman ilim adamları tarafından çeşitli çalışmalar yapılmış ve Batı dünyası da bu çalışmalardan ciddi bir şekilde etkilenmiştir. Fuat Sezgin’in bu konulara dair düşünce ve yaklaşımları, bu ciltte geniş bir şekilde anlatılmaktadır.

Ayrıca İslâm bilim tarihi boyunca İslâm âleminde ve özellikle Diyarbakır yöresinde Medreselerdeki eğitim ve öğretim, bu çalışmada yer alan tebliğler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu tebliğlerde, söz konusu medreselerin mukayesesi üzerinde de durulmaktadır. Birinci ciltte olduğu gibi bu ciltte de tebliğler Türkçe, Arapça ve İngilizce sunulmuştur.

Arzu edenler kitaba şu adresten ücretsiz ulaşabilirler:

https://www.academia.edu/39108510/FUAT_SEZGIN_VE_TEMEL_%C4%B0SLAM_B%C4%B0L%C4%B0MLER_%C4%B0_ (cilt 1)

https://www.academia.edu/39395900/Ke%C5%9Ff-i_Kad%C3%AEmden_Vaz-%C4%B1_Ced%C3%AEdede_%C4%B0slam_Bilim_Tarihi_Ve_Felsefesi (cilt 2)

Fuat Sezgin Kimdir?

Dünyanın önde gelen bilim tarihçilerinden Prof. Dr. Fuat Sezgin, 24 Ocak 1924’te Bitlis’te doğdu. 1943-1951 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü’nde, “İslami Bilimler ve Oryantalizm” alanında çalışan Alman bilim insanı Hellmut Ritter’in yanında öğrenim gördü.

Fuat Sezgin’in İslam Bilim Tarihi’ne ilgisi ise şu şekilde olmuştur:

1943-1951 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü’nde İslâmî Bilimler ve Orientalistik alanında öncü bir yere sahip olan Alman Oryantalist Hellmut Ritter’in (1892-1971) yanında öğrenim gördü. Fuat Sezgin’in öğrenciliği döneminde İstanbul Üniversitesi’nde bilim tarihi yoktu. Hocası Ritter’in ‘Matematığı bırakma’ tavsiyesi üzerine matematik bölümüne girerek ders aldı. Sonrasında yine hocasının, bilimlerin temelini İslâm bilimlerine dayandığını söylemesiyle bu alana yöneldi. Ritter’in Harizmî, Ebu’l-Vefâ el-

Bûzcânî, İbn Heysem, Bîrûnî gibi ünlü âlimlerin isimlerini sayması üzerine Fuat Sezgin oldukça etkilenmişti. “Bu isimler benim hiç bilmediğim, hatta duymadığım isimlerdi. Dehşete düştüm. Hocam hâlimi görünce: ‘Bunlar ve daha pek çok isim büyük âlimlerdi ve daha sonraki Avrupalı âlimlerle aynı seviyedeydiler, hatta bazı yönlerden onlardan da üstündüler’ diye açıkladı. O gün eve gittim. Çok zor ve uykusuz bir gece geçirdim. Bir taraftan genç hafızamda eve götürdüm dört isimden başka çok şey bilmek aşkı, öbür taraftan, ilkokula başladığım zamanlarda bir öğretmenimden duyduğum: “İslâm Bilginlerinin dünyanın bir öküzü boynuzu üzerine oturduğuna inandıkları” sözü benim için dönüm noktası oldu. Sabahın olmasını, hocama çok şeyler sorma saadetine kavuşma anını sabırsızlıkla bekledim.”

Ritter’in “Bilimlerin temelinin, İslam Bilimleri’ne dayandığı” söylemi Sezgin’i bu alana yönelten temel faktör oldu. 1951’de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’ni bitirdikten sonra, Arap Dili ve Edebiyatı üzerinde doktora yaptı. 1954’te Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde, “Buhârî’nin Kaynakları” adlı doktora tezini tamamlayarak doktor unvanını aldı. Bu teziyle, hadis kaynağı olarak İslam kültüründe önemli yere sahip olan Buhârî’nin, bilinenin aksine sözlü kaynaklara değil, yazılı kaynaklara dayandığı görüşünü savundu ve bu yazılı kaynakların, İslam’ın erken dönemine; hatta 7. yüzyıla kadar gittiğini ortaya koydu. Fuat Sezgin, Doğu Bilimi ve Türkoloji üzerine çalışmalar yapan bilim adamı Alman Carl Brockelmann’ın; “Arap Edebiyatı Tarihi” ve “İslam Milletleri ve Devletleri Tarihi” gibi çalışmalarındaki eksiklikleri fark etmiş ve bunları tamamlamak maksadıyla, 1954 yılında İslam Bilim Tarihi ile ilgilenmeye başlamıştır.

Bilimsel çalışmalarda önemli başarılarla imza atan Fuat Sezgin, 1960 askerî darbesiyle iktidara gelen cunta tarafından, “Zararlı Profesörler” listesine alınmış ve üniversiteden uzaklaştırılmıştır. Üniversiteden uzaklaştırmasını takip eden 15 gün içerisinde, Berkeley, Yale gibi Amerika’nın önemli üniversitelerinden davet alan Sezgin kaynaklardan uzak kalma endişesiyle bu gibi teklifleri geri çevirmiş; 1961 yılında, 36 yaşındayken Almanya’ya gitmiş ve çalışmalarına Frankfurt’ta devam etmiştir. “Eğer arkanızda inancınız varsa, o sizi yapıcı olmaya itiyorsa çok şeyler başarırız. Benim hayatımın sırrı budur” diyen Sezgin, altmışın üzerinde ülkede çalışmalar yapmıştır, çeşitli dillerde yazılmış toplam 600.000 el yazmasını tek tek incelemiş, İslam coğrafyasında inceleme yapmadığı kütüphane kalmamıştır.

Türkçe, Süryanice, İbranice, Latince, Arapça ve Almanca da dâhil 27 dil bilen ve bu dillerin dokuzu ile akademik eserler yazan Fuat Sezgin, Devlet başkanlarının, kralların ve dünyanın en önemli akademisyen ve işadamlarının saygı ve desteklerini kazanmıştır. Yaklaşık 1400 kitapta emeği olan Sezgin, 1978 yılında Kral Faysal Ödülüne layık görülmüş, bu vesileyle Arap dünyasının devlet adamlarıyla tanışmış ve aklından geçen büyük projeyi onlara aktarma imkânı bulmuştur. Düşüncelerinin destek görmesiyle, Fuat Sezgin, 1982 yılında, Johann Wolfgang Goethe Üniversitesi’ne bağlı Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü’nü ve 1983’de de buranın müzesini kurmuştur. Sezgin, dünyanın neresinde olursa olsun, “İslam Bilim Tarihi” adına; fizik, kimya, biyoloji, hayvancılık, veterinerlik, ziraat, tıp, astronomi, coğrafya gibi bilim dallarına ait eserleri araştırmış, Enstitü’ye bağlı olarak kurduğu müzede, Müslüman bilginler tarafından yapılmış aletleri,

bilimsel araç ve gereçleri, yazılı kaynaklara dayanarak yaptırdığı numuneleri sergilemiştir. Enstitü’de yapılan çalışmaları; “Geschichtedes Arabischen Schrifttums” (Arap-İslam İlimleri Mecmuası)nda yayımlamıştır. Böylece bu dergi-ansiklopedi, kısa sürede, dünya çapında bir kaynak haline gelmiştir. Bilim tarihçilerinin temel müracaat kaynağı olan eserin 17 cildi yayınlanmış, 18. cildi ise tamamlanma aşamasındadır. Bir bibliyografya olarak görülen bu eser, en sahih kaynaklarla yazılmış bir “İslam Bilim Tarihi”dir.

İstanbul Gülhane Parkı içindeki Has Ahırlar Binası’nda, Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından açılan “İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi” ile, ülkemiz insanı merhum Fuat Sezgin Hocamızı yeniden tanıma fırsatı bulmuştur. Sezgin tarafından bir araya getirilen Müslüman bilim adamlarının buluşları, hâlihazırda Gülhane Parkı’ndaki “İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi”nde sergilenmektedir. Bir asra yakın sürdürdüğü yaşamında İslam Medeniyetine ait ürünleri büyük bir titizlikle incelemiş ve geriye birçok kıymetli eserler bırakmıştır.

Kaynakça

1. *Fuat Sezgin ve Temel İslam Bilimleri: Güncel Tartışmalar - Teorik Teklifler*, (editörler: İbrahim Özcoşar, Ali Karakaş, Mustafa Öztürk, Sıracettin Aslan) **Uluslararası İslam Bilim Tarihi ve Fuat Sezgin Sempozyumu**, Cilt: 1, Divan Kitap, İstanbul 2019, 600 s.
2. *Keşf-i Kadîmden Vaz’-ı Cedîde İslâm Bilim Tarihi ve Felsefesi*, (editörler: İbrahim Özcoşar, Ali Karakaş, Mustafa Öztürk, Sıracettin Aslan), **Uluslararası İslam Bilim Tarihi ve Fuat Sezgin Sempozyumu**, Cilt: 2, Divan Kitap, İstanbul 2019, 664 s.